

Az önkéntesség jelentősége a német lakosságvédelmi feladatrendszerben

Absztrakt

Az önkéntes szervezetek fontos szerepet töltenek be a német társadalomban. Az önkéntes munka Németországban a lakosságvédelem, a polgári védelem, a katasztrófavédelem architektúrájának egyik legfontosabb pillére. Katasztrófaelhárítás céljából Németországban 1 800 000 önkéntes segítőt képeznek folyamatosan. Részt vesznek a képzésekben és gyakorlatokban, és országos szinten bizonyítják rátermettségüket a mindennapok során, mint a védelmi szféra egyik legfontosabb emberi erőforrása. Önkéntesek és az általuk végzett munka nélkül az egységek működési képessége veszélybe kerülne, és az aktív polgári szerepvállalás imázsa is csökkenne.

Kulcsszavak: lakosságvédelem, önkéntesség, polgári szerepvállalás, proszociális

The Importance of Volunteering in the Civil Protection System in Germany

The voluntary organisations play an important role in the German society through their work. Volunteering is one of the most important elements of the civil protection and disaster management in Germany. 1,800,000 volunteers are trained continuously in Germany for disaster relief. They take part in various trainings and exercises and prove their competence at the national level in everyday life, as one of the most important active human resources in the field of defence. Without the work of the volunteers, the operational capacity of the units would be endangered and the image of active citizenship would also be reduced.

Keywords: civil protection, volunteering, civic engagement, prosocial

Bevezetés

Önzetlenül, önkéntesen segíteni a bajba jutott embereken talán az egyik legnehezebb feladat. A társadalomban a szolidaritás fizikai megnyilvánulása az önkéntesség, s legfőképpen a segíteni akarás motiválja, de vannak esetek, amikor a kényszer. Ugyanakkor a társadalom fejlettségét is tükrözi az önkéntesség, illetve a segítségnyújtás aktivitásának mértéke.¹ Az önkéntesség szoros összefüggésben van az emberek társadalmi helyzetével, továbbá az általuk kiépített és fenntartott kapcsolatokkal. Természetesen

¹ Elisabeth Kals – Isabel T. Strubel – Stefan T. Güntert: Motivation und Wirkung von Freiwilligenarbeit. *Bibliothek Forschung und Praxis*, 45. (2021), 1. 14–25.

a segítségnyújtás mértéke is meghatározó tényezőként szabályozza az aktivitást.² Optimális esetben az önkéntesség saját akaratból és elhatározásból, ellenszolgáltatás nélkül végzett cselekvés. Varga Ferenc a doktori értekezésében a következőképpen fogalmaz az önkéntességről:

„[Az] önkéntes fogalma egyszerre jelöli azt a feladatot, amit önkéntesen vállalnak és azt a személyt, aki szolgáltatásait önként ajánlja fel. Az önkéntesség kifejezés a latin »voluntarius« szóból származik, ami »hajlandó« jelent. Az önkéntes fogalmát sok helyütt megfogalmazták, fő jellemzői azonban nem változnak.”³

Ám sokszor a segítség indoka nem a segíteni akarás, sokkal inkább az új kapcsolatok, ismeretségek kialakítása, illetve az önkéntesek saját magukat is képzik a segítségnyújtás fizikai megvalósulása közben.

Az önkéntesek, az önkéntes munka szükségességét igazolja, hogy manapság az urbanizáció vertikális és horizontális térnyerésével a civilizációs és természeti eredetű katasztrófák – lefolyásukat és intenzitásukat tekintve – egyre nagyobb mértékben fejtik ki hatásukat.⁴ A megelőzés, a védekezés és a felszámolás egyre nagyobb emberi erőforrást igényel.⁵ Magyarország Alaptörvénye G) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarország védelmezi állampolgárait.⁶ A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény 1. §-a kimondja, hogy a katasztrófavédelem nemzeti ügy, valamint minden állampolgárnak és személynek joga van arra, hogy elsajátítsa az irányadó védekezési szabályokat, joga és kötelessége, hogy közreműködjön a katasztrófavédelemben.⁷

Magyarország kormánya is nagy erőfeszítéseket tesz az önkéntesek számának növelésére, a civil társadalom szerepének fejlődése érdekében. A mindennapokban az önkéntesek bevonása különféle feladatokba nemcsak gazdasági okokból fontos, hanem azért is, mert erősíti a közösséghez való tartozás érzését. Az önkéntesség – mint társadalmi tevékenység – erősödése így hozzájárul a társadalom összetartó erejének növekedéséhez.

A szerző véleménye, hogy a katasztrófák felszámolását/elhárítását nagyban segíti, ha minél több önkéntest nyernek meg az adott feladat elvégzéséhez. De hogyan lehetséges az önkéntességet fokozni, mik azok az eszközök, technológiák, amelyekkel ösztönözni lehet a hajlandóságot?

² Theo Wehner – Stefan Güntert: *Psychologie der Freiwilligenarbeit*. (eBook.) Springer, 2015.

³ Varga Ferenc: *A hazai mentő tűzvédelem szervezeti és technikai fejlesztési lehetőségeinek kutatása, különös tekintettel az önkéntes tűzoltóságok növekvő szerepére*. PhD-értekezés. Budapest, NKE, 2018. 54–55.

⁴ Teknős László: A lakosság védelmének időszerű kérdései, az önkéntesség jelentősége a katasztrófák elleni védekezésben. *Hadtudomány*, (2020), e-szám. 62.

⁵ József Zsolt Kersák: Disaster Protection Analysis of the Storm Occurring on July 10, 2017 in Siófok. *Műszaki Katonai Közlemény*, 31. (2021), 2. 69–79.

⁶ *Magyarország Alaptörvénye*. 2011. április 25.

⁷ 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról.

Irodalmi kitekintés

A következőkben áttekintjük a témánk szempontjából releváns hazai és nemzetközi tudományos közleményeket.

Teknős László a német és az osztrák önkéntesség jelentőségét elemezte a katasztrófák elleni védekezés feladatrendszerében. Cikkében Németország polgári védelmi rendszerében részt vevő önkéntesek főbb szervezeteit, az irányítási szerveit, azok tevékenységi rendszereinek elemeit, eszközrendszereiket és nevelési alapelveiket mutatja be. A szerző véleménye, hogy a hazai mentőszervezetek képességfejlesztésének egyik módszertani lehetősége a német minta megismerése. A THW műszaki segítségnyújtási kompetenciának tanulmányozása, az adaptálási lehetőségek feltérképezése – kutatásai alapján – jó alapot nyújthatnak az egyre erősödő hazai önkéntes mozgalom további fejlesztésében.⁸

Theo Wehner és szerzőtársa, Stefan Güntert az önkéntesség pszichológiai hátterét, illetve a motivációkat vizsgálják kutatásukban. A könyv bemutatja a pszichológiai alapokat, és gyakorlati példákat nyújt az önkéntesség jobb megértéséhez és konkrét megvalósításához. Vizsgálják, hogyan aktiválható és szervezhető az önkéntesség, és azt is, hogy mi motiválja az embereket az önkéntességre. A szerzők véleménye, hogy ezeket a kérdéseket egyre többen fogják kutatni, hiszen egyrészt önkéntesek nélkül a társadalmi együttélésünk nem működne, másrészt az önkéntes munkának más logikája van, mint a klasszikus „jövedelemszerző munkának”.⁹

Jelen rész kutatásban talán a legrelevánsabb tudományos közleményt Diana Kietzmann és szerzőtársai – *Az önkéntesség okai a polgári védelem területén Németországban* címmel – jelentették meg.¹⁰ A tanulmány azt vizsgálta, hogy a polgári védelmi szervezetekbe önként jelentkezőknek milyen demográfiai jellemzői vannak, valamint a szervezet típusa hogyan befolyásolja az önkéntesek motivációját. Összesen 3320 önkéntest kérdeztek meg – kérdőív segítségével – a következő nonprofit polgári védelmi szervezetekből Németországban: Önkéntes Tűzoltóság, Német Vöröskereszt és a Német Szövetségi Műszaki Segítségnyújtás Szervezet (THW). Eszerint a férfiak és a nők motivációi azonosak voltak az önkéntes szolgálat elvégzésére, egy kivétellel a tudás, készségek elsajátítása és a kapcsolatépítés a női válaszadóknál fontosabb volt. Az életkor negatívan társult a társadalmi motivációval, az önértékeléssel és a karriermotivációval.

Megállapításuk, hogy a nem és az életkor befolyásolja az önkéntesek motivációját, illetve a nők motivációja felhasználható a jövőbeni toborzások fejlesztésére.¹¹

A polgári védelemben és katasztrófavédelemben való önkéntes részvétel motivációs szempontjai vizsgálatánál Diana Kietzmann, Marie Bischoff, Doris Kehl és Silke Schmidt

⁸ Teknős László: A német és az osztrák önkéntesség jelentőségének elemzése, kiértékelése a katasztrófák elleni védekezés feladatrendszerében I. *Hadmérnök*, 13. (2018), 2. 326–344.

⁹ Wehner–Untert (2015): i. m.

¹⁰ A szerző fordítása.

¹¹ Kietzmann Diana et al.: Motivationale Aspekte ehrenamtlichen Engagement im Zivil- und Katastrophenschutz. In M. Herbst – F. Dünkler – B. Stahl (szerk.): *Engagiert im Katastrophenschutz. Impulse für ein zukunftsfähiges Freiwilligenmanagement*. Wiesbaden, Springer, 2015. 137–148.

a következő tudományos eredményekre jutottak. A demográfiai változások, a szakmai élet megváltozott követelményei és az önkéntes elkötelezettség új formái kijelölik ugyan az önkéntes alapú katasztrófavédelem lehetőségeit, de egyben kihívásokat is jelentenek. A szerzők felhívják a védelmi feladatokat ellátó hatóságok és szervezetek, a politika és a gazdaság figyelmét, hogy biztosítsák az önkéntes munka jövőbeni életképességét a lakosságvédelemben.

A szerzők arra voltak kíváncsiak, hogy hogyan lehet olyan struktúrákat létrehozni, amelyek a jövőben is vonzóvá teszik az önkéntes munkát a katasztrófavédelemben. Hogyan lehet integrálni a független segítőket célzottan katasztrófa esetén? Milyen szerepet játszik ebben az informatika és a közösségi média?¹²

Ursula Weber *Bürgerschaftliches Engagement und Ehrenamt in der Sozialwirtschaft* című munkája kompakt bevezetést kínál a politika és a társadalomtudomány elméleti referenciakifejezéseihez, de az önkéntes elkötelezettség jellemzőihez és alapvető struktúráihoz is. A hangsúly a polgári szerepvállalás előmozdításán és annak fontosságán van a szociális gazdaság és a szociális munka szempontjából. Főbb kutatott témakörei: a polgári szerepvállalás beágyazása elméleti referenciákba, a polgári szerepvállalás stratégiai népszerűsítése, a polgári szerepvállalás operatív elősegítése, a polgári szerepvállalás jelentősége és értéke.¹³

A német szövetségi és tartományi hierarchia értelmezése a lakosságvédelem rendszerében

Németország az Európai Unió legnépesebb országa, 2021-ben 80 655 633 fő lakta, és a világ negyedik legnagyobb gazdasága. Alapító tagja az Európai Gazdasági Közösségnek (1957) és az Európai Uniónak (1993), tagja az ENSZ-nek és a NATO-nak is. Németország parlamentáris szövetségi köztársaság, alkotmánya az 1949-es (bonni) német alkotmány (Grundgesetz). Németország tizenhat szövetségi tartományra (Land) tagolódik, amelyek közül három, Berlin, Hamburg és Bréma úgynevezett városállamok. A tartományok saját miniszterelnökkel, parlamenttel, kulturális és oktatási autonómiával rendelkeznek. A tartományok körzetekre, azok pedig megyékre oszlanak. Alapesetben a Bundestag egész Németországra vonatkozó törvényeket hoz. A tartományok számára fontos törvények azonban csak akkor érvényesek, ha a Német Szövetségi Tanács (Bundesrat) azzal egyetért.¹⁴

¹² Kietzmann et al. (2015): i. m.

¹³ Weber Ursula: *Bürgerschaftliches Engagement und Ehrenamt in der Sozialwirtschaft*. (eBook.) Springer, 2020.

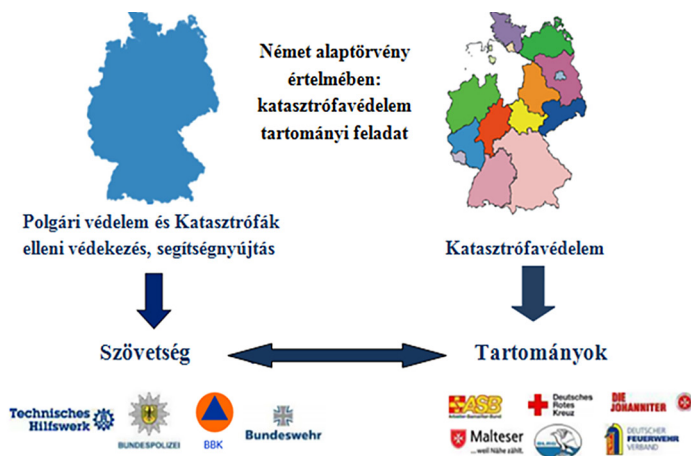
¹⁴ Bundesrat. In U. Andersen – J. Bogumil – S. Marschall – W. Woyke (szerk.): *Handwörterbuch des politischen Systems der Bundesrepublik Deutschland*. Wiesbaden, Springer VS., 2021. 19

A lakosságvédelem kifejezés egy összefoglaló kifejezés a polgári védelem és a katasztrófavédelem területén. A polgári védelem konkrétan magában foglalja a lakosság, a gazdaság és a közintézmények védelmét és a védelmükben tett intézkedéseket.

A lakosságvédelem átfogó fogalom meghatározása figyelembevételével megállapítható, hogy a két terület intézkedései között sok hasonlóság van, a résztvevő szervezetektől és intézményektől kezdve a technikai felszerelésig, a szabályozási feladatokig. A katasztrófavédelem és a polgári védelem területeinek egységes általános megfogalmazása mellett azonban Németországban a jogalkotói hatáskörök eltérő módon vannak elosztva. A polgári védelmet a szövetség feladatkörébe utalja kizárólagos jogként az alaptörvény 73. cikke, és a szövetségi belügyminisztérium hatásköre, irányítása alá tartozik, a tartományok az alaptörvény 30. és 70. cikke alapján a katasztrófavédelemért felelősek.¹⁵

A német belügyminisztérium állásfoglalása alapján az emberek biztonságának szavatolása minden államnak és a hatóságainak feladata.

A lakosságvédelem feladata a különböző veszélyekkel szembeni védelem, valamint a balesetek utáni segítségnyújtás és a biztonságos körülmények helyreállítása.

1. ábra: Lakosságvédelem Németországban

Forrás: a szerző szerkesztése

Az alaptörvény értelmében a szövetségi, állami és helyi hatóságok felelősek a német emberek biztonságáért. A végrehajtásához egy úgynevezett integrált támogatási rendszerre támaszkodnak, amelyben a különböző igazgatási szintek együttműködnek a tűzoltókkal, a segélyszervezetekkel és a Technisches Hilfswerk (Műszaki Segítségnyújtás – THW)

¹⁵ Wenzel David – Beerlage Irmtraud – Springer Silke: Das Ehrenamt im Bevölkerungsschutz Deutschlands. In *Motivation und Haltekraft im Ehrenamt. Soziologische Studien*, 39. Herbolzheim, Centaurus Verlag & Media, 2012. 2.

egységeivel. A szövetségi belügyminisztérium (BMI) koordinálja a szövetségi minisztériumok és a szövetségi tartományok tevékenységét, hogy az állam és a közigazgatás résztvevői egységesen tudjanak fellépni vészhelyhelyzetek esetén. Emellett a BMI felelős a nemzetközi együttműködésért a polgári védelem és katasztrófavédelem terén. A Szövetségi Lakosságvédelmi és Katasztrófa-segítségnyújtási Hivatal (BBK) technikai felügyeletének részeként többek között a BMI felelős az önkéntes munka, az elsősegélyképzés, valamint a tartományok különböző feladataihoz nyújtott támogatásáért.¹⁶

Összegezve a német lakosságvédelem rendszerét, elmondható, hogy több szinten valósul meg a védekezés komplex rendszere. A 1. számú ábrán láthatók elkülönítve a szövetségi hatáskörbe utalt polgári védelmi és katasztrófa-segítségnyújtási feladatok (az ábra bal oldalán) és a tartományi katasztrófavédelem feladatai (az ábra jobb oldalán), illetve a köztes kapcsolattartás, irányítás rendszere, a THW, BBK, szövetségi rendőrség, szövetségi védelmi erő (katonaság). Tartományi szinten a katasztrófavédelemben beavatkozható szervezetek: önkéntes tűzoltóságok (Freiwilligen Feuerwehren), Német Tűzoltó Szövetség, Deutsche Feuerwehrverband (DFV); a magán segélyszervezetek, mint például az Arbeiter-Samariter-Bund – ASB (Munkások Szamaritánus Szövetsége), a Német Életmentő Szervezet (Deutsche Leben-Rettungs-Gesellschaft – DLRG), a Német Vöröskereszt (Deutsches Rotes Kreuz – DRK), a Johanniter Segélyszervezet (Johanniter-Unfall-Hilfe – JUH) és a Máltai Segélyszolgálat (Malteser Hilfsdienst – MHD).

1. táblázat: A német lakosságvédelemben részt vevő szervezetek létszáma, 2020-as adatok alapján

Szervezetek	 DEUTSCHER FEUERWEHR VERBAND		 Deutsches Rotes Kreuz	 JOHANNITER	 ASB Arbeiter-Samariter-Bund	 Malteser ...weil Nähe zählt.
Önkéntes/fő	1 069 765	80 000	400 000	50 000	20 000	52 000
Fő foglalkoztatott, hivatásos/fő	26 020	1 800	170 000	40 000	40 000	33 300
Ifjúsági/fő	251 557	15 000	140 000	3 835	–	6 000

Forrás: a szerző szerkesztése

Az ábrán szereplő szervezetek, balról jobbra tekintve, a Német Tűzoltó Szövetség, a Műszaki Segélyszervezet, a Német Vöröskereszt, a Johanniter Segélyszervezet, a Munkások Szamaritánus Szövetsége és a Máltai Segélyszolgálat. Az önkéntesek létszámát figyelembe véve a fő foglalkoztatottak létszáma a Műszaki Segélyszervezet esetében kimagasló. A szervezeten belüli önkéntesek összlétszámát tekintve – 1 069 765 fővel – a Német Tűzoltó Szövetség emelkedik ki. Továbbá elmondható, hogy a német szervezetekben az ifjúság foglalkoztatása, a szervezetek speciális feladataira való felkészítés, illetve az önkéntességre való nevelés prioritást élvez.

¹⁶ Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat: *Bevölkerungsschutz*. (É. n.)

Műszaki Segítségnyújtás, Technisches Hilfswerk feladatrendszere az önkéntesség tükrében

Jelen fejezet elkészítéséhez a szerző németországi látogatása nyújtott segítséget. A Műszaki Segítségnyújtás (Technisches Hilfswerk) szövetségi intézmény bonni székhelyén 2017. július 3-án hallgatta meg Sabine Mikulas és Werner Stern előadásait a szervezetről. Átfogó és minden tekintetben részletes információk birtokába került.

A Technisches Hilfswerk struktúrája egyedülálló a világon. Szövetségi intézményként a szövetségi belügyminiszter felügyelete alá tartozik, azonban az alkalmazottaknak csak egy picivel több mint egy százaléka teljes munkaidőben foglalkoztatott, közel 99 százaléka önkéntesként dolgozik. Országos szinten több mint 80 000 segítő vesz részt a munkában, 668 helyi szervezetben.¹⁷

Az elmúlt hat évtizedben a Technisches Hilfswerk rugalmasan alkalmazkodott és nyitott az új technológiák irányába a veszélyhelyzetek szakszerű felszámolása érdekében. A magas szintű hatékonyságot Németországban és a világ minden táján a modern bevetési eszközök és jól képzett szakemberek biztosítják.

A Technisches Hilfswerk technikai segítséget nyújt a polgári védelmi és katasztrófaelhárítási törvény szerint, külföldön a szövetségi kormány nevében,¹⁸ a katasztrófák, a veszélyhelyzetek és a súlyos balesetek elleni küzdelemben a hatóságok kérésére, valamint közfeladatok ellátásában. A polgári lakosság védelme a német alaptörvény (73. cikk) értelmében a szövetség jogalkotói hatáskörébe tartozik, és így szövetségi ügy. Másrészt békeidőszakban (70. cikk) tartományi jogkörbe utalja a polgári védelem feladatrendszerét.¹⁹

A műszaki segítségnyújtási törvény (THW-törvény) 1. § (2) bekezdése 2. mondatának 1. pontja szerint felelős a polgári védelem technikai segítségnyújtásáért – mint elsődleges, fő feladat.

Összegezve, ha a polgári védelem területén műszaki segítségre van szükség, a feladat végrehajtása egyértelműen a szervezetre hárul. A THW törvény 1. § (2) bekezdése 2. mondatának 3. cikke jogszabályilag lehetőséget biztosít a kölcsönös segítségnyújtásra.²⁰ Ez azt jelenti, hogy a veszélyek elleni küzdelemre megbízott hatóságok nem kötelesek a segítségét igénybe venni, de köteles a szervezet segítséget nyújtani, ha erre vonatkozó kérelem érkezik.

A feladatok sokrétősége nagyfokú elkötelezettséget és magas szintű munkaminőséget követel. Függetlenül attól, hogy milyen műszaki segítségre van, illetve volt szükség, Németországban és külföldön, az önkéntesek gyorsan elsajátították a feladat elvégzéséhez szükséges kompetenciákat.

¹⁷ Kietzmann et al. (2015): i. m.

¹⁸ Szerzői megjegyzés: Ugyanúgy, mint például Magyarország tekintetében a HUNOR mentőszervezet.

¹⁹ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, részletét fordította a szerző.

²⁰ Kersák József Zsolt: A német Technisches Hilfswerk műszaki képességének adaptálási lehetőségei Magyarországon. *Hadmérnök*, 16. (2021), 2. 89–106.

Funkcionális megközelítés a polgári szerepvállalás, önkéntesség magyarázatára Németországban

A civil társadalmak nagymértékben függnék a polgárok önkéntes elkötelezettségétől. A kötelezettségvállalások lehetővé teszik a társadalmi részvételt, elősegítik a társadalmi integrációt, ugyanakkor jelentős gazdasági előnyöket jelentenek a társadalom számára. Hátrány lehet viszont az önkéntes elkötelezettség instrumentalizálásának kockázata.

Az alkalmazott szociálpszichológián belül Németországban nagy hagyománya van az altruista viselkedés kutatásának.²¹ A társadalmi szerepvállalás, a közép- és hosszú távú kötelezettségvállalások értelmében, különböző célterületeket ölel fel, mint például a környezet- és egészségvédelem, az oktatás, a kultúra és a sport, az igazságszolgáltatás vagy a politika. Ez strukturális változást mutat Németországban, mert a klasszikus formátumokat, például az önkéntes munkát egyre inkább felváltják a polgári szerepvállalás új formái.²² A szakirodalomban ennek a kötelezettségvállalásnak számos változata létezik, például önkéntesség, önkéntes munka. Ezek a kifejezések a következő közös jellemzőkkel rendelkeznek:

- Az említett tevékenység önkéntes és önálló, önszerveződő vagy intézményesen szervezett, de nem magánjellegű.
- Nyilvános, hatékony és fenntartható, de nincs állami irányítás és ellenőrzés alatt.
- Értékteremtést szolgál, de nem csak a klasszikus gazdasági logikát követi.
- Fizetés nélküli munka, de gyakran megtérítik a költségeit.

E jellemzőkkel összhangban a polgári szerepvállalást önálló cselekvési kategóriának kell tekinteni, amely azonban a proszociális, felelősségteljes és segítő cselekvéshez kapcsolódik.

Gil Clary és kutatótársainak funkcionális megközelítése a kiindulópontja a polgári elkötelezettséggel kapcsolatos munkának. Ezen kutatások nagy jelentőségre tettek szert a német önkéntesség vizsgálata során, de nemzetközi szinten is.

Azon a feltevésen alapul, hogy egy bizonyos önkéntes tevékenység egyidejűleg különböző egyéni funkciókat is elláthat, biztosíthat az önkéntes számára. Clary és kollégái az önkéntesség hat funkcióját különböztetik meg, amelyek kiegészítik egymást különböző egyéni súlyozásokban:

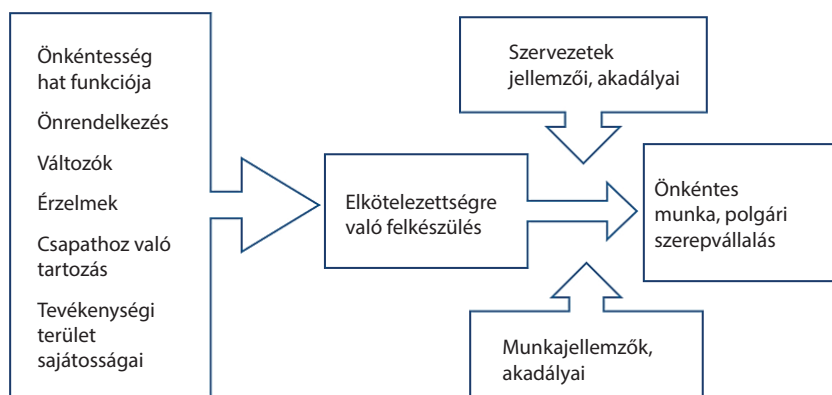
- Tapasztalatfunkció (az elköteleződés révén gyakorlati tapasztalatokra tesznek szert és új dolgokat tanulnak).
- Karrierfunkció (a készségek és kapcsolatok a saját szakmai karrierjéhez felhasználhatók).
- Értékfunkció (elkötelezettséggel kifejezheti és megvalósíthatja saját értékeit, például segíthet másoknak).

²¹ Weber (2020): i. m.

²² Wehner–Güntert (2015): i. m.

- Társadalmi alkalmazkodási funkció (az elkötelezett személy egy csoportba integrálódik).
- Védő funkció (az elkötelezettség enyhíti a napi problémáit, elvonja figyelmét saját gondjairól).
- Önértékelési funkció (az elkötelezettség növeli az önbecsülését).²³

Az önkéntes szerepvállalásról szóló szociálpszichológiai tanulmányokban, amelyek különösen az altruista cselekvés vagy a segítő cselekvés kutatása területén születtek, az altruizmus és az egoizmus kettőssége figyelhető meg. A kiinduló kérdés az, hogy az emberek miért viselkednek önzetlenül és működnek közre különböző veszélyhelyzetekben. Az ilyen viselkedést altruisztikusnak nevezik, és ellentétben áll a homo oeconomicus²⁴ képével, aki kizárólag önző indítékok alapján cselekszik. Az alapvető kérdés az lehet, hogy mennyire racionális vagy mennyire önértékelő egy személy a cselekedeteiben.²⁵

2. ábra: A multifaktoriális modell

Forrás: Wehner–Güntert (2015): i. m.

Theo Wehner és Stefan Güntert a kutatótársaikkal alkották meg a multifaktoriális modellt az önkéntesség magyarázatára. A modell az empirikus eredmények összefoglalását ábrázolja, és a középpontjában a hajlandóság és a tényleges elkötelezettség áll magyarázandó kritériumokként. Az elkötelezettség kritériumai motivációs alapként jelennek meg az ábra bal oldalán. A motiváció cselekvésre készítő tényező, amely növeli a személy

²³ E. G. Clary – M. Snyder – R. D. Ridge – J. Copeland – A. A. Stukas – J. Haugen – P. Miene: Understanding and Assessing the Motivations of Volunteers. A Functional Approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74. (1998), 6. 1516–1530.

²⁴ Gazdasági érdekből cselekvő, gazdasági kérdések iránt fogékony embertípus.

²⁵ Max Miller: Ellbogenmentalität und ihre theoretische Apotheose: Einige kritische Anmerkungen zur Rational Choice Theory. *Soziale Welt*, 45. (1994), 1. 5–15.

hajlandóságát, hogy megtegyen egy elvárt cselekvést, vagy alávesse magát egy utasításnak. Clary és kollégái által meghatározott hat funkciója az első motivációs alap.

Önrendelkezés: jelen esetben a saját elhatározásból történő választás szabadságát jelenti. *Változók,* amelyek a felelősség, ellenőrzés és igazságosság változói – minél alacsonyabb a felelősség, a vezetők általi ellenőrzés, illetve egyelő a bánásmód, annál nagyobb a hajlandóság. *Érzelmek:* a hajlandóság alapvető indíttatása, egy szervezethez, érdekcsoporthoz, feladathoz való személyes és lelki kötődés. *Csapathoz való tartozás:* ha egy adott szervezetnek vagy csoportnak a társadalomban vagy a közvetlen lakókörnyezetben magas az elfogadottsága, az jobban motiválja a személyt. *Tevékenységi terület sajátosságai:* az elvégzendő speciális feladatok, munka motiválja a jelentkezőt.²⁶

A cselekvésre készítő tényezők hatására az önkéntes felkészül az elkötelezettségre, ám a felkészülés folyamatában is vannak negatívan befolyásoló tényezők a tényleges önkéntes munka és polgári szerepvállalás megvalósítására. Az elkötelezettség megvalósítását a nyilvánvaló cselekvésben a szervezeti és munkavégzésből adódó akadályok is mérsékelik.

Ezek a jellemzők közvetlen hatást gyakorolhatnak a felkészültségre is, ha bizonyos szervezetekben folytatott tevékenységekre irányulnak. A befogadó szervezet jellemzői, akadályai is megváltoztathatják a döntést, például abban az esetben, ha az önkéntes politikai, vallási eszméivel ütközik, ellentétes a szervezet tevékenysége.

A munka jellemzői, akadályai abban az esetben befolyásolják, ha a munka elvégzéséhez nem rendelkezik megfelelő kompetenciákkal, vagy fizikai, szellemi korlátai vannak.

Következtetések

Jelen tanulmányban a szerző ismertette a német önkéntesség szerepét a lakosságvédelem tükrében. Rámutatott az önkéntesség fontosságára, illetve az önkéntes munka hajlandóságának a fejlesztési területeire. E potenciál kihasználásához és a hatékony stratégiák kidolgozásához a meglévő hajlandóságot és a rövid távú elkötelezettségeket tényleges elkötelezettséggé kell alakítani. Továbbá nagy szükség van a pszichológiai ismeretekre a motivációs struktúrákról és az elkötelezettség akadályairól.

Az önkéntesség, segítségnyújtás területén megjelent egy új fogalom, a polgári szerepvállalás. Közösek a jellemzőik, de önálló cselekvési kategóriának kell tekinteni, amely a proszociális, felelősségteljes és segítő cselekvéshez kapcsolódik.

Összességében elmondható, hogy az önkéntes munka és a polgári szerepvállalás szervezetpszichológiai feltételeit ugyanolyan gondosan kell megtervezni, mint a fizetett tevékenységeket.

²⁶ Susanne Freund: *Organisationsentwicklung in Freiwilligenorganisationen psychologische*. Wiesbaden, Springer, 2020.

Felhasznált irodalom

- Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat: *Bevölkerungsschutz*. (É. n.) Online: www.bmi.bund.de/DE/themen/bevoelkerungsschutz/bevoelkerungsschutz-node.html
- Clary, E. G. – M. Snyder – R. D. Ridge – J. Copeland – A. A. Stukas – J. Haugen – P. Miene: Understanding and Assessing the Motivations of Volunteers. A Functional Approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74. (1998), 6. 1516–1530. Online: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.6.1516>
- Freund, Susanne: *Organisationsentwicklung in Freiwilligenorganisationen psychologische*. Wiesbaden, Springer, 2020. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-658-28789-4>
- Kals, Elisabeth – Isabel T. Strubel – Stefan T. Güntert: Motivation und Wirkung von Freiwilligenarbeit. *Bibliothek Forschung und Praxis*, 45. (2021), 1. 14–25. Online: <https://doi.org/10.1515/bfp-2020-0103>
- Kersák József Zsolt: A német Technisches Hilfswerk műszaki képességének adaptálási lehetőségei Magyarországon. *Hadmérnök*, 16. (2021), 2. 89–106.
- Kersák, József Zsolt: Disaster Protection Analysis of the Storm Occurring on July 10, 2017 in Siófok. *Műszaki Katonai Közlöny*, 31. (2021), 2. 69–79.
- Kietzmann, Diana – Bischoff Marie – Kehl Doris – Schmidt Silke: Motivationale Aspekte ehrenamtlichen Engagement im Zivil- und Katastrophenschutz. In M. Herbst – F. Dünkler – B. Stahl (szerk.): *Engagiert im Katastrophenschutz. Impulse für ein zukunftsfähiges Freiwilligenmanagement*. Wiesbaden, Springer, 2015. 137–148. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-658-11769-6_5
- Magyarország Alaptörvénye*. 2011. április 25.
- Miller, Max: Ellbogenmentalität und ihre theoretische Apotheose: Einige kritische Anmerkungen zur Rational Choice Theory. *Soziale Welt*, 45. (1994), 1. 5–15.
- Münch, Ursula: Bundesrat. In U. Andersen – J. Bogumil – S. Marschall – W. Woyke (szerk.): *Handwörterbuch des politischen Systems der Bundesrepublik Deutschland*. Wiesbaden, Springer VS., 2021. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-658-23666-3_19
- Teknős László: A német és az osztrák önkéntesség jelentőségének elemzése, kiértékelése a katasztrófák elleni védekezés feladatrendszerében I. *Hadmérnök*, 13. (2018), 2. 326–344.
- Teknős László: A lakosság védelmének időszerű kérdései, az önkéntesség jelentősége a katasztrófák elleni védekezésben. *Hadtudomány*, (2020), e-szám. 55–79. Online: <https://doi.org/10.17047/Hadtud.2020.30.E.55>
- Varga Ferenc: *A hazai mentő tűzvédelem szervezeti és technikai fejlesztési lehetőségeinek kutatása, különös tekintettel az önkéntes tűzoltóságok növekvő szerepére*. PhD-értekezés. Budapest, NKE, 2018.
- Weber, Ursula: *Bürgerschaftliches Engagement und Ehrenamt in der Sozialwirtschaft*. (eBook.) Springer, 2020. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-658-28185-4>
- Wehner, Theo – Stefan Güntert: *Psychologie der Freiwilligenarbeit*. (eBook.) Springer, 2015. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-642-55295-3>
- Wenzel, David – Irmtraud Beerlage – Silke Springer: Das Ehrenamt im Bevölkerungsschutz Deutschlands. In *Motivation und Haltekraft im Ehrenamt. Soziologische Studien*, 39. Herbolzheim, Centaurus Verlag & Media, 2012. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-86226-978-5_2